

TRENCAR, mot comú amb l'oc. *trençar* i el fr. ant. *trenchier* (avui *trancher*), d'origen pre-romà; la base comuna *TRENKŌ 'jo tallo, trenco, destrueixo', d'etimologia incerta, hagué de ser indoeuropea; potser fou cèltica, però això és insegur; i també és ben possible que hi hagués, almenys, participació sorotàptica. □ 1.^a doc.: orígens (docs. del S. xii).

Acusant un cavaller malfactor «per les seues oradures e per les seues folecs, e per lo feït seu quez él faïe, fo la casa de Sen Pere *trencada* e robada e cremada ---», S. xii: es tracta del vell monestir de Sant Pere d'Escales, a l'Alt Cardener; a la Cerdanya central, del mateix segle, «Gauceran d'Urg̃ *trencà* l'eglésia d'Adaç» (PPujol, *DocVgUrg.*, 4.5, 5.4). «Per aïzò dix N. Sr.: —*Convertimini ad me --- scindite corda vestra: tornad-vos a mi de tot vostre cor, en jejuni e en oracions e en plorar e en plànier e en *trençar* vostres cors—*. *Trençar* manda lo cor per aïzò que om se tola les males cogitacions e ls pecatz de si», *Hom.*, 5v6. «Los chamins e les charres públiches fa *trençar* e cloŃir e laborar» CcaBarberà c. 1200 (*BABL* vii, 166). En altres planys contra malfactors: «Pressren-mi, *trencaren*-mi mon alberg e robaren la glésia --- la vila des Pui[*falconer*] fo robada e *trencada*» CcaTrempe a. 1242; «--- Si treves fossen *trenchades* --- sia emenat ['esmenat'] e departid», del pacte de treves entre la Seu d'Urgell i Foix a. 1244 (PPujol, o. c., 8.9, 8.48, 9.30...).

En mostra de l'ús literari en el segle inicial de la prosa cat.: «caec l'orp per la riba, e *trenchà*-s la cama», Lull (*Blanq.* i, 280.27); veng lo mestre ab son capmartell, e va obrir e *trençar* lloses de la cambra», fets de 1285, Desclot (*NCl.* iv, 87.20); «les cartes --- que ell los havia feytes, que no les los tenia hom, ans les lus *trencaven*», «lo castell de fust --- vim que l nos *trencarien* tot si-y romasés», Jaume I (Ag., 487, 210).

Com que no cal, disposant ja de bons repertoris lexicogràfics, ni escauria a aquest llibre, donar una exposició sistemàtica de les diverses aplicacions i les accs. detallades d'aquest verb fonamental de la llengua; però sí que per a l'origen i història del mot és molt important donar proves de l'amplíssim radi d'aplicació de *trençar* en la llengua antiga, i mostrar que fou més vast, i parcialment aplicat a nocions connexes però que avui ja no pertanyen a la llengua ben coneguda, passem a donar-ne un generós repertori de cites medievals, agrupades simplement per la noció bàsica a què es refereixen.

a) Carn i altre menjar. Prohibició d'expendre «negunes carns del maseyl ['escorxadore'] veyl de la Plasa del Blat, entires ni *trencades*» Perp., a. 1322 (*RLR* xxxii, 421); «tot pescater haje a *trençar* pex gros a tota aquella persona qui-n volrà comprar» Sant Celoni, 1370 (*BABL* xii, 140); «EL PEIX --- *trençar*-lo a trossos: exossare», OPou (*ThPu.*). Referit a les carns dels màrtirs, *VidesR.*, 21v1, 160r1, 169r1, 203v2, 220v1, 252r2, 266r2 (V. context en el gloss., p. 206).

b) Edificis, forçant-los, violant-los, destruint-los en part i fins en tot. «Que enderrohasen e *trenchasen* e cremasen tot lo monestir», *Blanq.* i, 131.21; «que volguessen *trençar* les portes e que no o poguessen fer»

Tàrrega 1293-1300 (*BABL* vii, 232); i veg. a *TREURE*, doc. ribagorçà de 1260-70. Avui això és particular sobretot d'alguna zona val. («La Sénia de Penya és *trencada*» Rafelcofer, 1962), i encara més del ross.: «El Cortal *Trençat*» Molig (no sé si del tot enderrocat), *El Mas Trençat* a Millars (aterrat), i un altre *Mas Trençat* a Cornellà de la Ribera, del qual poca cosa es veia (1960).

c) Guerra. «En Corral Lança --- anà al port de Tunis e a Bugia, e per tota la costera, barrejant e *trencant* tots los ports», fets de 1279, Muntaner (§ 19, Casac. i, 50.5); «Carles --- *trencava* un cavaler armat estant sobre lo caval, en un colp ab la spasa, del cap del cavaler entrò al ventre del caval», *VidesR.* (265r2); «pau e tranqüilitat amañà los romans, no amenaçats o *trenchats* jamés per batalla», *Lletra de Reials Costums*, fi S. xiv (trad. val., o cat. or., del Petrarca, *AIEC* i, 348, f^o 52r).

d) Naufragi. «Si lo leyn --- se *trençarà* --- e l aver se restaurarà --- pot portar l'aver ---», *CosíTort.* (Ol., p. 462, text a *RESTAURAR*). «Ab una altra galea --- fo a Cotró, e aquí *trencà*, per fortuna, mas restaurè-n totes les pressones e tota la roba, salvant lo pa» 1315 (Finke, *Acta Ar.* iii, 282). «--- la cocha --- *trencàs* ---», Jaume I (Ag., 154). Doncs, ús intransitiu.

e) Pedra (Desclot, supra). «Si neguna obra de cayrós, o de teules, serà trobada merma --- sia *trencada* ---», Ordin. de Perp., a. 1284 (*RLR* iv, 363, més text a *MIDA*); «de una cella veé con lo frare stava dins *trencant* una gran pedra ab una gran maza de ferre», eiximplis (recull Ag., ii, 169.9f., de nou 6f., 1f.); *trençar* amb *ESCODA* (veg.) Bna. 1462 (CaCandi, *MiscHistCat.* ii, 224). Un cas especial, relatiu a terra, si a pedra no, és el de 'llaurar per primera vegada' pall.: «les pessés de terra campa les quals dits R. y M. los anys <que> lo tocarà de sembrar, an de *trençar*, mantornar, terceyar y sembrar», escr. de Salàs, a. 1673 (*BCEC* vi, 99).

f) 'Perforar, penetrar amb fractura' en aplicacions a penes metafòriques. Referint-se a la resistència dels sarraïns mallorquins a les muntanyes de l'Illa (conquerida ja en gros), Jaume I deia «entrar en la montanya» i després «que tornem en Maylorques --- per *trençar* aquesta montanya ---» (§ 99, Ag., pp. 147, 148, 149); «breu oració *trenca* los cels en quant és pus fervent», Eiximenis, «la oració, si de cor humil hix, aquella *trenca* lo cel; e si no hix de cor humil, no puça a Déu», id. (*Dones*, §§ 340, 336, f^o 232r1, 229); en aquell passatge coincideixen les tres principals tradicions mss., en aquest només se n'aparta el copista ross. de 1427, posant-hi *forada*: prova que en aquesta arcaica acc. ja estava antiquat en el S. xv); «les teles e parances de la aranya són tan flagues que --- retenen les coses petites --- axí com osques --- e no aquelles que hagen --- força --- *trenquen* e desfan les --- parances dretament», Eiximenis (*Do. Comp.*, 82).

g) Pa, 'llescar'. «Amics, *trenca* ton pa - / e seràs benesit - / a cell qui fam aurà», Guillem de Cervera, mj. S. xiii (*Proverbis*, 828/856b vertint el «frange esurienti panem tuum» d'Isaïes, 58.7). *Trençar* una